

PONORI THEWREWK JÓZSEF ÖNÉLETRAJZA.

Szent István apostoli király idejében Arad vezér alatt Erdélyben Hunyad vármegyébe telepített székely családok egyikének ivadéka Ponori Thewrewk József született télutó 20-ikán 1793. Déván, Hunyadban, Mátisfalvi Göttfi Borbálától, ki 1823. Pesten imez igen szivre-ható művét nyomatá ki: »Mátisfalvi Göttfi László háznépének Hóra pórhada miatt történt romlása«.

Atyja volt ifjabb Ponori Thewrewk János, erdélyi agens, királyi tizedek haszonbérének beszedője, Hunyad vármegye táblabírája 's a' dévai bolgárok jegyzője, ki II. József császár alatt Hunyad vármegye fölmérése, 's II. Leopold császárnak magyarországi királylájá lett koronázata-tása után, az erdélyi hongyülesi rendekről meghatározott hódolati eskü letételére Dévára beparancsolt hátszegvidéki nemesemberek kiváltsági okmányaik valódiságának kellő vizsgálása körül hasznos szolgálatokat tett vala: és mint korán elhunyt nemzője idősb Ponori Thewrewk János, a' külföldi tudományos egyetemek igen jeles növendéke, az »Origo linguae hungaricae« czimü munka szerzője, Hunyad vármegyében a' francia nyelv tanulásának első tevékeny eszközlője, hivatalos fölszólítás következtében Hátszeg vidékén a' csulai egyház homlokzatán az idő fogától és egyéb vésztlől még addig megkímélt szittya-magyar betűkkel felülírás szerencsés tolmácsolója 's nevezetes hitszónok, általában a' tudományosságnak, különösen az óság ismeretének szentelte minden életét, és így tősgyökeres nemzetsége jogai s' hajdani fénye földériteése körül bebizonyított páratlan fáradalmainak kora fesze *) lön.

A' Ponori Thewrewk nemzetséggel egy törzsbül származott Naláczai Vitéz nemzetség ivadéka Naláczai báró Naláczai József, egykori magyar királyi testőr, Zaránd vármegyei főispán, író 's régiségtudó és gyűjtő volt a' csecsemő Thewrewknek mind kereszatyja mind keresztnév-adója, keresztyanja pedig a' fejedelmi vérből eredt Nagybarcsai Barcsai Ábrahám, magyar királyi testőr-ezredes és költész lelkes neje, az ugyan fejedelmi vérből származott Bethlen Zsuzsánna grófnő. Kereszteltetése történt a' reformatusok dévai egyházában Sala Sámuel helybeli lelkész és író által.

A' kisedd Thewrewk atyjának háza Déván az ide székezésre (fixa judicia) bejáró hátszegvidéki ügyes-bajos nemesek tanyája vala, kinek

által ezt az évszámot bizvást elfogadhatjuk, és semmi jogunk sincs a 650. számú kiadvány czíméből azt következtetni, mintha ez az egész sorozat az Öreg Graduál után (1836) látott volna napvilágot. A 650. sz. czím így szól ugyan: »Istenes Hymnusok, Mellyekkel az Magyar Reformaltatott Ecclesiákban elnek. Mostan az együgyűeb Ecclesiák kedve-ért, a' mellyekben az Graduálnak szerit nem tehetik, a' Debreczeni Psalterium mellé rövidedő adattattak« — de a Graduál jelzés nem a Dajka-Geleji Katona-féleje vonatkozik, hanem általában a használatban levő graduálra, melynek megvolt az egységes alaprésze, s azért lehetett határozott névelővel »az Graduál«-nak mondani. A döntő bizonyíték arra nézve, hogy az *Istenes hymnusok* nem az Öreg Graduálból készült kivonat, az, hogy szövegében még nincsenek benne azok a Dajkától eredő módosítások, melyeket az Öreg Graduálban a hagyományos hymnus-szövegekben találunk. »Az Graduál mellett« jelzés már 1602. és 1616. is. (Szabó K. 376, 463.)

*) Fész, vértanu, mártir, régi szó: báró Naláczai József gyűjteményéből.

tuluzott vendégszeretete 's hivatalbeli buzgalma több helybeni tisztviselőket és más hirneves vidéki férfiakat is szokott vala hozzá varázsolni. Nála gyakran megfordultak báró Nalácz József és István, Barcsai Ábrahám és László, Felsőszálláspataki Kenderesi Mihály és Zsombori László a' nemzet írói, költészei.

Illy hizelgő ritka előzmények után könnyű képzelní azon sebes fejlődést, melylyet a' hajcsapos atyák a' villámoszü kis Thewrewkben csodáltak. Ő már két éves korában atyja vendégeinek kedvence lön, kik benne a' szikrazó figyelemleket csakhamar lángolni segíték, és őt alig négy éves gyermeket kalpagosan, zöld mentében, paszomános vörös nadrágban, sárga csizmában, kardosan magukkal a' girás- vagy derék-székekre vinni elkezdették, hol ő mint egy új Papius a' köz és törvényes dolgok ismeretébe fölötte korán beavattatott.

1798. a' hatodfél éves, de gyöngé korához képest igen ügyes, bátor, szemes, egészséges Thewrewköt atyja, miután nemzetsége talpkövet örökre szilárdító 's az ellenfelet tébolyodásra kényszerítő tanu-vallatását az erdélyi törvényes királyi tábla híres jegyzőivel bevégeztette volna, magával igen tanulságos hosszú utra vivé, minek közérdekű eredményei a' kis utasban a' tudásvágyat öregbiték és a' tanulási ügyeséget kifejték.

Kinek szemei a' régi könyveken és füstös okmányokon sokkal előbb legetek, mint az ábéczéskönyvön, és a' ki a' köz élet tanodájában gyermekkort haladó ismeretekhez juttatott, a' nyolcz éves Thewrewk 1801. kezdett otthon olvasni 's írni tanulni. Ő, kinek atyja leirhatlan szerencsétlenségei miatt nemcsak ruházata hanem jövője is gyászszint öltött vala, 1803. őszhó 15-ikére Bábólnára ment gondos anyjával, hol őt a' névnapi ünnepély alkalmával báró Nalácz Józsefnő, született Thoroczka Terésia grófnő annyira megkedvelte, hogy a' számos vendégek koszorujában szívesen nyilatkozá: »Ez az én és férjem fia: ezt pártolunk kell, pártolni fogjuk«.

Ennek következtében ő a' hamar beállott őszutó 11-ikén a' szászvárosi ref. gymnasiumba belépe. A' külföldön tudományos találmányaért érdempénzzel földiszésitetett tudós fő, jeles író 's költész Sipos Pál, mint igazgató tanár az új tanulóat szoros vizsgálat alá vevé, 's látván, hogy Ajtai diák nyelvtanáat tökéletesen tudja, a' legjobb diákot, László Jánost hivatá, 's a' »domi-doctus«-nak nevezett ujonczot ime' szavakkal bizá reá: »Ön ezen gyermekre vigyázzon: mert ez őnt könnyen fölmulhatja«. László tanítványa szívébe 's lelkébe birt pillantani, 's őt úgy szereté mintha saját testvére volt volna, kit midőn tanita, tőle egyszersmind tanult is; mert ő, kire Hóra szolgálhada 's a' török háboru emésztő tüzei által egészen hamuvá nem lett és atyja kárvallásától némileg megmentetett díszes családi könyv- és okmánygyűjtemény maradt vala, tanítójának a' régiségből annyit tudott beszélni, 's mutatni, mennyit ez neki a' fölödött szakmányokbul magyarázni nehezen birhatott.

1806. őszszel gróf Bethlen László Hunyad vármegyei főispán pazarfényü beigtatása ünnepeltették a' dévai mezőn, hol ma is »Bethlen kutja« nevü kut sűrűn buggyanó csőpjei emlékeztetik az utast a' család-

siratta egykori nagyszerű ünnepélyre. Ott a' tizenhárom éves Thewrewk ismerkedési ritka tehetségét szélesen kifejteni elkezdé. Nem volt tudnillik azon több napig tartott hivatalos szertartásnál, vendégeskedésnél, mulatságnál ur, nem hölgy, kivel ő nem beszélt volna.

1807. télelő 3-ikán a' tizennégy éves Thewrewkre a' magyar nyelvben oktató három oláh gyermek bizaték, kiben a' költészeti szellem egyszerre lobot vetvén, még az nap egyik tanítványára első epigrammáját írta. 1808. őszelő elején tógába öltözék.

1810. Thewrewk egy történelmi pályabeszédet tartta Szászvároson a' tanodai teremben előljárói és számos művelt hallgatók jelenlétében, melly még azokat is mély figyelemre ébreszté, kik előbb makacsok valának őt böcsülni. Kellő tömötséggel minden tartózkodás nélkül előadá, milly káros következtetéseket szült az összes magyar nemzetre nézve a' reformatio eszközölte részekre szakadás és Erdélynek Magyarországtól elválása 's e' két főök eredményezettette beháboruk.

1811. az európai egyetemes csinosulás alapokaival szorosban megismerkedni kezdett Thewrewk, ki a' Bécsben soká lakott és Német- meg Franciaországban és Angolhonban tudományos utazást tett Nagybaczoni Baló Sámuel fölvilágosodott igazgató tanárnak 's ritka történetészek minden mások fölötti kedvence 's bármi nyomos írásai 's dolgozatainak egyedüli leirója vala, meggondolván amaz örök ellenmondást, miszerint hitsorsosai egyházaikban a' XCII-dik zsolttár szavait:

»Lantban és hegedűben, És szép czimbalmokban, Hangos cziterákban, Dicsértéssel zengésben«

gyakran énekelgetik: még is náluk az isteni tiszteletet a' kevés helyt szóló orgonán kívül semmi hangszer nem emeli: tekintetbe vévén egyszersmind a' szomorú tapasztalást, miszerint az 1636. Gyula-Fejérvárt II. Rákóczy György kiadatta gyönyörű nyomatású, katolikus izletű Nagy Graduál ellenére a' zsolttárok és dicséretök énekelgetése is többnyire a' nyers természet műve, nem pedig az ezzel karöltve járn szokott szünemesítő művészet remeke: Filtsch József szászvárosi ev. lelkészszel és íróval, mint híres hangászsza, és a' helybeli katolikus karmesterrel egyet érte, 's lelke felét Rugonfalvi Benedekfi Farkas szépkészületű diákok, ki a' hegedűn nagy könnyűséggel játsza 's fuvolyázni is tudott, arra buzdita, hogy a' diákok és tanulókból amaz érintett két szakférfi közremunkáló segélye által egy ének- és zenetársulatot alakitsan 's ezt mielőbb tökélyesíteni ügyekezze. Meglön. Nem sok idő múlva üdvös eredmény koszoruzá a' művészeti törekvést, 's a' reformatusok szászvárosi egyházában minden vásár- és ünnepnapon az orgonán kívül kellemes hangakar és művészetszabályozta éneklés magasítá az ajtatosságot. Baló 's minden elfogulatlan helvét hitű örült a' feltűnő előmenetnek.

1812. Thewrewk, ki négy éven felül gyakorlott magántanításainál oktatási ügyességét kitüntetvén, magának a' közvéleményt előre megszerezte vala, az ékesszólás és szépirásnak két évre megválasztott és a' szász tanodában a' magyar nyelvnek nyilvános tanára lön. 1813. ő a' nyári szünnapokon Nagyszebenben Schochterus Simon tanácsbeli házánál

annak József fiát, ki neki Szászvároson is hallgatója vala, magyar nyelvre tanítá, maga pedig Neuhausertől föstenni tanult.

1814. ugyan Nagyszébenben szeretve tisztelt Schochterusánál tölté a' nyári szünidőt, kinek nemcsak fiait, hanem leányát is magyar nyelvre oktató, 's mint a' költészetnek a' szászvárosi gymnasiumban két évre kinevezett tanára igen is szükségesnek érzé a' nagyszebeni kath. gymnasium honszerte híres tanára Buczy Emil, lánglelkű költésztől széptani órákat venni. Kifejezhetlen az az öröm, melly az első találkozás perciben mind a' tudós tanár, mind a' tanulni áhító tanítvány arczain lángolt!

Thewrewk Szászvárosra visszatérvén, a' szászoknál magyar nyelvbeni tanárságát 's a' gymnasiumban a' német nyelvbeni segédtanárságát folytatá, a' költészet tanítását köteleztetése szerint elkezdé 's önként széptani leczkéket is ada. 'S mint ilyen az erdélyi ref. tanintézetekben első példa vala; mivel Hegedüs Sámuel, vers- és hitbeszédszerző egy egész évvel későbbben kezdé Nagyenyeden az aestheticát tanítani.

Baló a' tanodaév első heteiben megbetegvék és maga 's a' művelt világ iránti kegyetlen cselekvénnyel mult ki, holta előtt tudnik mind den kéziratait és így kipótolatlan nagyböcsű világtörténelme magyar kéziratát is a' behevitett sütökemence lángjai közé dobátá.

A' sárospataki tanárságból Szászváros közelében Tordasra nagy jövedelmet huzó lelkészi hivatalba áttétetett Sipos Pál a' ref. egyházi kormányzék rendeletéből átvevé a' gymnasium ideiglenes kormányát, ki Thewrewköt most is, mint előbb igen kedvelte, igen böcsülé.

Ime' fényt egy pokolbeli irigy homály ügyekezett körülfogni. Baló egykori ellenyinek minden rágalmi 's fondorkodási a' dicsőült kedvenzére, Thewrewkre nehezültek. Kerekes Ábel író és segédigazgató tanár Iobogtató a' Thewrewk elleni méltatlan torzsalkodás fekete zászlóját, őt vádolván, hogy a' reformatio elvei ellenére *pápista* musikát létesite, hogy tanítványainak sziveibe *pápista* tanártól vett *pápista* tudományt csöpögget, hogy Zejfkalvi Zeyk Imrével, ki reformatusból *katholicussá és pappá* lett vala, szintolly szorosan társalog, mint egykor Baló társalgott.

A' karácsoni szünidő előtt ünneplé Thewrewk mint költészet tanára jól kezelt és kitünőleg készült tanítványival az első közvizsgálatot. A' minden állapotú 's vallású tekintélyek jelenléte által magasított ünnepegyről Borbátvizi Báya István, Hunyad vármegyei táblabíró 's volt fölkelő kapitány, híres festő 's igen művelt széptermetű férfi minden értelmes és igazságszerető bírálótul javalt fösteményt készite, Sipos Pál pedig Kazinczy Ferencznek illy tudósítást tön: »Barátom! Ponori Török József mint Poesis tanítója gymnasiumunknak, mellynek Keresztes Dániel megérkezéséig igazgatója vagyok, igen nagy diszére válik. Ő Horatiust Bentlei, Wieland és Virág Benedek szerint magyarázá tanítványainak, és meglátászek rajta, hogy Buczy Emiltől aestheticai órákat von. Munkáidat jól ismeri 's neologismusaidat szerencsésen használja 's használtatja mind kötött mind kötetlen beszédben. Mindnyájunk szívet meglepő examene egy musikai chorus kísérté énekes pásztori játékon végződék, melly még a' férfi hallgatók közül is sokakat örömkönyekre fakasztá.«

1815. télutó 4-ikén nyomata Thewrewk legelőször. A' mü Kolosvárt kijött alkalmi költelem volt Keresztes Dániel új igazgató tanár beigtatására, ki alatt ő a' franczia nyelvet megizléle 's a' politikai tudományokat hallgatá. Történt, hogy az előadó tanár hallgatóinak bizonyos politikai tárgyak kidolgozását ajánlá. Thewrewk a' kitüzött tárgyakról kimerítő 's alapos értekezéseket készítvén, az előadó tanár bizonyos féltékenységből, nehogy tündöklő hallgatója rá homályt vonjon, ezen gyakorlatot egy pár hónap múlva teljesen megszünteté, 's Thewrewk egyik értekezése végén mondott ime' szavait soha feledni nem bírá: »Meglátszik Erdélyen, hogy valaha török pártolta uralkodás alatt volt. Földesurai nagyobb részint pasai zsarnokságot gyakorolnak. A' szegény paraszt hétfőtől szombat estig mindennap szakadatlan szántja földesura holdjait. A' földhöz ragadt parasztnő oda hagyván hurubáját és meztelen éhes gyermeket, egész héten által udvari szolgálatban izzadoz, és csak vasárnap reggel mehet annyi időre haza, míg egyetlen egy ruháját, szennyes ingét tisztával fölcserélte. Erdély földesurainak a' legrosszabb politikájuk van. Valaha a' nyomás ellennyomást szülend, és akkor aztán sirás rivás és fogak csikorgatásából bérceink szintugy viszhangzandnak, mint Hóra 's Kloska idejében viszhangoztak«.

Thewrewk az 1815-ik évi nyári szünidőt tudományos utazásra fordítá. Tordán meglátogató Gyönyösi János ref. lelkész és leoninistát, Kolosvárt megismerkedék Döbrentei Gáborral, ki őt, mint Buczytól dicséretekkal elhalmozott ifjút, a' jelen volt gróf Gyulai család előtt a' legkitünőbbben üdvözlé 's irodalom körüli fáradozásait figyelmébe ajánlá.

Thewrewknek 1816. mint tanársága utolsó évében imezek valónak működési tettei: tanítványit a' magyar nyelv és irodalom történelme főpontjaival megismerteté, 's őket mint mindig, ugy most is az újabb izletű magyar könyvek, leginkább pedig a' folyamatbani Erdélyi muzeum olvasására buzdítá, 's újra meg újra sürgeté, hogy otthon a' mestergerendákon vagy rossz ládákból heverő poros régi magyar könyvek czimeit szorgalmasan följegyezzék és vele közöljék. Az Erdélyi muzeumba mindenfelé önkint előfizetést gyűjte, annak kellő pártolását mindenkinek szívére köté, 's Döbrenteinek nemcsak fölös előfizetési 's ajándokpénzt küldé, hanem még neki Szacsvay Sándornak az Erdélyi muzeum, Kazinczy Ferencz és maga Döbrentei ellen is irt csufos bírálatával, valamint báró Naláczai Istvánnak Döbrentei személyét gunyoló levelével is kedveskedék. Innen könnyű megmagyarázni, hogy Döbrentei azon öntudattól vezéreltetve, miszerint az Erdélyi muzeum kiadása alatt ügykezetének legbuzgóbb előmozdítójára Thewrewkben talált, hozzá a' leghizelgőbb leveleit írta 's neki folyóírata VI-ik füzeté végén illy hálát szavazott: »A' nemes indulatu ifjunak, Ponori Török Józsefnek hazafiui buzgó fáradozásait a' nemzet előtt köszöni a' kiadó«.

Kerekes Ábel aszkórba esvén és meghalván, Thewrewk fölötté a' szászvárosi temetőben, mindent feledve, csak érdemét nem, olly lelkesen parentált, hogy magának hervadatlan hálát arata, ellenkezőit pedig hátterbe szorítá.

A' nyári közvizsgálat Thewrewk győzelmi ünnepélye volt, és midőn ő a' neki adott ige- és szózat hatalommal a' nagyközönségtől elbucszék, a' közvélemény annyira mellé állott, hogy Branyicskai Nagy László, hites ügyvéd, író, és jogtanár szavaiként: »Thewrewk a' közönség megtisztelésére ezer meg ezer virágokból fűzött koszoruk, diadalivek és szobrok által magának napoleoni győzelmet vivott ki, 's a' közönség őt tekinti az ünnep hősének«. Osdolai gróf Kun Zsigmond főgondnok vetélkedék a' Thewrewk működése iránti hála kifejezésében.

A' nyári szünet elején Kazinczy Ferenczet, ki akkor Erdélyben tudományos utazást tön, Sipos Pál Tordasra magához várván, erről Thewrewköt Döbrentei az Algyógyi fürdőbül értesíté, Sipos pedig őt a' várt vendég hozzá érkezése napján magához kiveté. Ekkor történt Thewrewknek Kazinczyvali első találkozásása 's idővel igen szoros barátsággá vált megismerkedése.

Kazinczynak eltávozása után nem sokára Sipos roszul lett és nyavalyája hirtelen nehezülése miatt Szászvároson elhunyt, ki fölött Thewrewk remekül parentálván, a' hallgatók egymásnak hallható szóval mondák: »Kár, hogy ez a' Thewrewk bennünket elhagy, és szép szavát és verseit többé nem hallhatjuk«.

Thewrewk Szászvárosul Dédácsra méne, Döbrenteinél egy pár irodalmi kedves napot töltendő, ki őt magándaiba beavatá 's annak tanácsával és szolgálati készségével Erdélyben mulatása alatt mindig éle.

István és Miklós tanuló öcsei kedvéért Thewrewk a' tanodaév beállásakor Szászvárosra visszatére és seniori hivatalát folytatá.

Thewrewk a' karácsoni szünetet Déván tölté, hol karácson másod napján a' ref. egyházban utósó hitbeszédét mondá, miután ott nyolcz év lefolyta alatt igen sokszor predikált vala. Végre azon ponton látá magát, hogy Szászvárost testvirére nézve gondok nélkül elhagyhatja. Bizonyítványit kivevé. Filtsch József, ki ma szászsebesi lelkész, hivatalos befo-lyásánál fogva őt a' legszebb bizonyítvánnyal tisztelé meg, mellynek végszavai ezek: »Um so mehr hielt ich mich verpflichtet dieses Zeug-nisz von mir zu geben: da dieser hoffnungsvolle Jüngling mit einem schönen Talente ein schönes Betragen vereinigt«. Nagy László a' törvénytudományból a' legkitünőbb tanulevéllal koszoruzá. Keresztes bizonyítványában két igaztalanságot követett el: Thewrewköt az eminensek közé sorozá azon tudományokból is, mellyeket ő Baló alatt hallgatott vala, ki őt — a' birtokában levő titkos osztályozás szerint — minden tanulmányból első eminensnek írta be: másodsor eltitkolá, hogy Thewrewk előbb az ékesszólás aztán a' költészet tanára volt, és a' gymnasiumot mint eskütt, jegyző, ellenőr és senior szolgálta. Báró Naláczi József, ki gróf Kun Zsigmonddal együtt Thewrewk minden bizonyítványát alá írta, Bruz Ferencz algondnok jelenlétében boszusan mondá: »Keresztes uram üldözö indulata nevetséges: mert hiszen ő olly talantomot, mint a' millyen a' mi Thewrewkünk, nemcsak Szászvároson, de Nagyenyeden sem látott«.

Mielőtt Thewrewk tanodai pályája leírását bevégeznők, szükség megjegyeznünk, hogy ő mint tanuló és tanár öt óránál soha többet nem

aludt, soha készületlen nem volt. Rend, szorgalom, tisztaság, engedelmeség, józanság, erkölcs, vallásosság, más hitűek és ajkuak iránti türelem benne képviselve voltak. Ő némely tárgyakat, mielőtt halotta volna, taníta, 's alatta a' leggyöngébb eszű is előmenetes lehetett. Tógás és tanárkorában a' gymnasiumi előjárók vagy Hunyad vármégye főispánjai 's más nagyok üdvözlétre a' gymnasium részéről kirendelt küldöttség élén mindig ő volt a' diák vagy magyar szónok. Neki köszönhető a' gymnasium a' csinosb magyarság terjedését keblében. Ő tanulókorában a' latin tanulmányokat magyarra fordítá, tanár korában pedig a' kitűzött tanulmányokat diákul és magyarul egyiránt tanítá. A' magyar és szász tanulók közt uralkodott gyűlölséget kioltá, 's kilencz évi buzgalma által számos oláhul beszélő tanulókat meg- vagy visszamagyarosította. Elég legyen végre róla mondanunk, hogy miután ő a' szászvárosi gymnasiumot elhagyá, a' költészeti osztálynak meg kelle szünnie, mivel nem találtatik egyén, ki Thewrewk nyomába léphetett volna.

Az erdélyi rendek előlülője Széki gróf Teleki József Döbrentei közbejárása által maga mellé szerette volna venni Thewrewköt, ki 1817. elején Marosvásárhelyre sieté, 's itt a' törvényes királyi tábla hites jegyzője lön. Kilényi Székely Mihály, híres régiségbuvár és író vala az ő ítélőmesteri főnöke, ki őt csakhamar úgy megszereté, hogy rá a' legnyomatékosb irományok letisztázását kirekesztőleg bizá. Thewrewk reggeltől fogva estig, sokszor éjjelig dolgozgatott ítélőmestere szállásán, és minél többet működék, annál többel terheltetett. Egyszer főnöke őt felszabadítá az írástól és magával a' táblai ülésbe vivé, hol neki némi diák és magyar okmányokat ada által hallható szóvali elolvasás végett, mit Thewrewk olly derakasan végze, hogy az elnök Magyar-gyermő-monostori gróf Kemény Sámuel neki, mint igen jól olvasónak, minden törvény-szakaszra tiz forint jutalomdíjt rendelete, Székely pedig — az akkori igen szűk, igen drága időben — asztalát ajánlá, mellynek ő addig is vendége volt.

Midőn Thewrewk leirási 's olvasási kötelességét folyvást teljesité, hirtelen az a' hír érkezék Márosvásárhelyre, hogy az agg hölgy, özvegy báró Daniel Istvánné meghalt és tömérdek jószágai 's vagyona összeírása végett az örökösök hites jegyzőket fognak kérni. Bodonyi György és az örökösök más hatalmazottjai Székely Mihályt kérék meg osztoztató ítélőmesterül, ki a' szükséges irományokat és kérdőpontokat elkészítvén, és Thewrewkkel leiratván, neki mondá: »Menjen el Bodonyi Györgyhez és nevemben kérjje meg tőle: a' méltóságos successorok ügyetlen régi, vagy ügyes új cancellistákat akarnak-e exmittáltatni?« Bodonyi az utósót választá, mit midőn Thewrewk főnökének hírül vive, ez neki viszonzá: »és így maga lesz az egyik exmissus cancellista«.

Thewrewk ezen hites jegyzői foglalkozásában olly pontosan járt el, hogy őt Bodonyi az örökösök nevében az osztály teljes bevégződéseig regius-nak, azaz, javak kormányzójának kéré ki, Székely Mihály pedig egy hozzá irt böcsös levelében imez igékkal nevezé ki: »Édes Török! — — — — — bizom a' maga jó characterében és ügyességében« — — — — —

Itt Thewrewknek módja volt mind ismeretét szélesbitni, mind igazságszeretetét kimutatni. Szászvevesszősön, Küküllő vármegyében, a' hagyaték főhelyén egy gazdag régi könyvtár és kilenczven év óta zárva tartott és az erdélyi nemzeti fejedelmek pazar korára emlékeztető drága ruhák, nyeregszerszámok és török-magyar csecsebecsék foglalatoskodtatták üres idejében figyelemlelkét. A' helybeli szász jobbágyok törvényes illetékét, és a' marosvásárhelyi ref. collegiumnak évenkénti járandóságát önkint biztosítván és kiszolgáltattván, az elsőért Binder helybeli szász paptól, a' másodikért marosvásárhelyi ref. tanár, Köteles Sámuel irótul a' leghizelgőbb köszönő leveleket kapta. Székely Mihály az erdélyi udvari kancelláriához előadó-tanácsnokká nevezeték, ki eltávozta előtt meghagyá, hogy Thewrewknek cancellariája részéről a' legjobb bizonyítványt adják.

Most a' dicsérettel ajánlott Thewrewk Pávai Vajna Elek ítélőmester jurateriájának tagja, 's rövid idő mulva igazgatója (director) lön, kinek itt szintolly jó dolga volt, mint amott. A' legzsirosb exmissiokban részesült. És Pávai Vajna Elek őt még arra is fölszólítá, hogy a' maga 's jegyzőtársai dolgozatiból egy folyóiratot adjon ki, melly azonban teljesezésbe nem mehetett, mivel Thewrewknek dolgozótársai nem akadtak.

Az 1819-ik év Thewrewkre nézve igen nevezetes időszak vala. Ő, mint a' szász papok tizede tárgyában tizenhat kiküldött hites jegyző közt legügyesben működő mind Berethalmon Neugeboren ev. superintendensnek, mind Nagyszebenben a' szász nemzet ispánjának és minden más tekintélynek különös elégtetését és dicséretét megnyeré. Így lön az, hogy Thewrewk Kolosvárra, hová a' productionale forum tartása miatt a' királyi tábla átköltözött vala, hites jegyzői kötelességénél fogva mondott foglalkozása után megérkezvén, idősb Schreiber Simon, nagyszebeni polgármester nemzete több régi okleveleinek törvényes párba vételét rá bizá.

Thewrewk ugyanott a' haza nagyjai kívánatára, mellyet vele kormányzó tanácsnok Nagyajtai Cserei Miklós régiségbuvár és író tudata, nevezetes oklevélgyűjteményéből a' királyi tábla előtt ime' két nagy nyomatékú okmányt véteté párba, több megrendelt példányban:

a) A' székelységen levő nemességnek, jobbágyoknak állapotjok iránt condált 1451, 1571, 1594, 1595, 1597, 1599, 1602, 1607, 1613, 1615, 1618, 1619, 1622, 1623, 1626, 1630, 1631, 1632, 1643, 1661 és 1665-beli (magyar) articulusokat,

b) Az erdélyi SS. és RRnek Báthori Boldizsárt, Kovachoczi Farkas, Kendi Sándor, Ifju János, Radnóti Kendi Ferencz, Kendi Gábor, Forró János, Lónyai Albert, Zaláncai László, Zaláncai György, Szilvási Boldizsár, Chanai Miklós, Tamásfalvy Dienes notáztatásáról szóló 1595-ikbeli (magyar) articulusát. — Pávai Vajna Elek a' másolatokat megerősítő pecsétért járó ítélőmesteri díjt Thewrewknek ajándékozá azon nyilatkozattal, hogy azt több régi okmányok megszerzésére fordítsa.

1820. nyár elején az ügyvédi vizsgát igen dicséretesen letévén, a' szokott bizonyítványokon és ügyvédi okmányon felül Pávai Vajnáól dicséretárasztó tanulevéllel diszesítették. Nem lesz fölösleges Thewrewk-

nek a' királyi táblánál pályája alatt ime' cselekvényét is megemlítni. Ő azon könyvtárát és okmánygyűjteményét, melyet atyjáról öröklött, Szászvároson gyarapított vala, Marosvárhelyt fölötte gazdagítá: ugyanis az 1817-ik év elején meghalt Cseh Zsigmond igen jeles régiséggyűjtő minden kincsét 1500 forintot megvevé: a' magyar, székely, szász földön utaztában tömredék ritkaságot, régiséget szerze össze. Az Erdélyi muzeumot és minden újabb izletű magyar könyvet mindenfelé hathatósan ajánlott. Minden erdélyi tudóssal, művészszel, világi tekintélylyel megismerkedett.

Az előadottak egy 27 éves emberre nézve nem megvetendő jövőt biztosíthattak volna Erdélyben; de a' sors rá nézve más fordulatot határozott vala. Kibédi Sándor Mihály, sokat tapasztalt, sokat szenvedett ügyvéd és régiségbuvár, kitől Thewrewk diplomaticai órákat vön, neki sürgetve javaslá, hogy, mielőtt megtelepednék, ügykezzenek Magyarországon is föleskütni ügyész lenni.

Thewrewk elfogadá Sándor javaslatát, és daczára annak, hogy báró Nalácz József és Bajesdi Vitán Sándor, »Csaták Hóra követőivel a' dévai mezőn« című történelmi adalék szerzője, óságbuvár és a' diák remek írók munkái régi magyar fordításainak kéziratban kiváltkép gazdag gyűjtő, ki — mint valódi rokon — neki, anyjának és öcseinek dévai házánál 1802 óta magasztos menhelyet nyújtott vala, ezen lépését rosztalták, Erdélyt 1820. nyárutó elején elhagyá, 's a' szép Maria-Radnán és Aradon keresztül azon hó 21-ikén reggel Pestre érkezék, és itt Szentkirályi László nádori ítélőmester oldala mellé királyi táblai jegyzőnek fölesküvék. Most látá ő képzelt arany reményit hiusulva, 's beteljesülve erdélyi jóakarói szavaikat, kik őt a' Magyarországra menetelről minden áron lebeszélni iparkodtak vala. Neki a' juraterián és a' királyi tábla ülésin magát kitüntethetni alkalma nem vala, 's az ülnököktől, kiknél magát jelenté, azon borzasztó feleletet kapá, miért nem maradt Erdélyben? nekik a' magyarországi ifjakat kell pártolniuk. Simoga György, ki 1773. eskütt vala föl ügyvédnek, Thewrewk irását véletlen meglátván, őt magához kezdé edesgetni, kinél ő hosszab időig ingyen dolgozék. Thewrewknek anyjával és Miklós öcsével családi nyomos dolgainak lehető elintézése végett Bécsbe kelletvén mennie, itt egy évig saját ügyei folytatásával foglalkozott. Pestre visszatérvén, Miklós öcsét, az új Adónist, és a' nemzet leendő nagy íróját a' halál karjai közül kiragadá. Simoga a' gyászoló Thewrewköt magához hivatá 's neki szállást, ételmet és munkát ajánla, mit ő elfogadott, és nála 1822. ismerni tanula dicső emlékezetű Mária Theresiától egy Szabó nevű erdélyi székely embernek magyar nyelven adott nemeslevelet, 1823. pedig az ő felhívására Ádándon, Somogyban, özvegy Taliánnó levéltárát elrendezvén, hű szolgálata díjaul a' családi jogokat nem illető kilencz zsák oklevelet kapott, mellyek közt Vesselényi Ferencznek egy magyar nyelven kelt nádori adománylevele is találtaték. 1823 vége felé Thewrewk száz napi készülete után felelős cum praeclaro calculo ügyvédi tanulevelet nyert.

Majd ügyészkedvén, majd az irodalom mezején működvén, eljőve rá nézve a' második borzasztó csapás, 1825-ik évi tavaszelő 16-ikán

Pesten ötezer pengő forintot érő könyv- és okmánygyűjteményét lopták el; első meglopatása volt ugyan Pesten 1821. télhó 17-ikén, midőn 800 pengő forintnyi kára volt.

Ő 1825-ik évi őszele 6-ikán pozsonyi lakos lön, hol az országgyűlés kinyíltá után azon hó 25-ikén Aranka, Kazinczy és Kriebel értekezéseit Hunyadi Székely János születéséről saját értekező előszavával bevezetve kiadá, és mivel Pesten 1824. Bessernek ugyan ezen tárgyul egy diák dolgozatát ujra-nyomatta vala, elegendő alkalmat nyujta, hogy olvasók és írók azon fölötte érdekes tárgyul gondolkozzanak, elmélkedjenek.

Ugyanő az 1825/7-iki országgyűlés alatt a' horvát- és tóthoni meg révsebesi (fiumei), ugy némelly felsőmagyarországi vármegyei 's királyi városi követeknek a' magyar nyelvben ingyen órákat adni, 's az országgyűlési tagok képeit, kéziratmásait, nemzeti czimereit és életrajzait »Magyar Pantheon« című munkájában közölni elkezdvén, magának kivált az idegen ajkuak előtt nagy kedvességet, a' magyar nyelvnek szelid módoni megszerettetésére pedig másatlan befolyást vivott ki.

Igy lett az, hogy Thewrewk a' többi közt Osegovich István horvát követet, ki küldői részéről mindig a' magyar nyelv ellen szavaza, rá tudta birni, hogy a' KK. és RR. országos ülésében egy érdekes tárgyban magyar beszédet tartson, mellynek eredetije Thewrewk birtokában van.

Thewrewk az ajánlkozó alkalmat mind magára, mind irodalmunkra nézve használni birván, »Glossarium politico-juridicum« cím alatt egy a' magyarországi 's erdélyi törvényes és politikai diák műszók kellő magyarázatára szótárt készite, mellyben ő az említett két hazában szokásban levő 's a' magától teremtett magyar szokat fölvevé, 's hogy a' kéziratbani műnek nagyobb tökélyt szerezhessen, azt az országgyűlés hosszadalmas folyama alatt a' legtekintélyesb követekkel közlé, kiknek észrevételeik valódi kincs. Ez alkalommal kezdett divatba jöni a' régiség nyomán Thewrewk által szerencsésen készített »urbér« szó.

1828. egy bécsi festővel Thewrewk Magyarország nevezetes részeit megutazá, 's mindenütt az írók, művészek, tudósok, 's más tekintélyek arczképeit levéteté, meglátogatá Széphalmon Kazinczy Ferenczet és őt családjával együtt lefősteté, 's azt magával ingyen Pestre vivé, hogy pörének bevégezését a' királyi curiánál személyesen sürgethesse. 1829. és 1830. is utazék Thewrewk érintett képirójával és sokak arczképeit Bécsben kőre iratá 's elkezdé az »Erdélyi Pantheon« kiadását is. Az 1830-ik évi országgyűlésen különösen a' VIII-ik törvényczikk létesülése mellett működék, és néhai Galantai idős Balogh János volt nyolcz hongyűlési követ meg gróf Vay Ábrahámnak általa közre bocsátott életrajzaik terjesztésével foglalkozék, festője pedig a' hongyűlési tagok arczképei levételét folytatá.

1831. készité Thewrewk a' »Gróf Széchenyi István mint író« cím alatt kijött birálatokat, mellyeket Balásfalvi Orosz József ada ki.

Az 1832/6-iki országgyűlés alatt Thewrewk működése tetőpontját éré el. »Hazafiui elmélkedések« című munkáját örök emlékezetű Horváth János székesfehérvári püspöknek hálásan ajánlá, mivel ez a' tudós

író, hatalmas hitszónok és mások érdemeit böcsülni kész hazafi Pozsonyban az 1833-ik évi télhó 16-ikán a' magnasok tábláján az Erdélyt illető kérdés tárgyalása alkalmával Thewrewkre hivatkozott és róla a' főrendek színe előtt azon tudományos ismeretet és jártasságot nyilvánítá, miszerint ő a' fenforgó tárgy megoldhatásában jelenleg épen olly kellő fölvilágosítást adhatand, mint a' millyet az 1825-ik évben tartott országgyűlés egyik kerületi tanácskozásában a' KK. és RRnek adott vala.

Ugyan ezen nagyszerű ügyekezettirül ismeretes püspök elnöklete alatt egy tudományos kör alakult, mellynek titkára Thewrewk, tagjai pedig gróf Cziráky Antal, Lánczy József, gróf Dessewffy József, Szerencsy István, Végh Ignác, Földváry Ferencz, Vay János, 's több más tekintélyes férfiak valának. Részt vön Thewrewk a' tisztelt püspök azon munkálatiban is, mellyeket ő a' »Vegyes házasságok« és a' »Magyar clerus tizede« tárgyában készítetett. Így történt, hogy Thewrewk az említett nagy férfi halála után csak hivatalos kezek által kaphatta vissza ama' czélokra vele közlött eredeti okleveleit: »Erdély összehasonlitva Magyarországgal« czim alatti munkájának csupán egy példányban létezett nyolczvan ivnyi kézírata pedig örökre elveszett. Nem lehet meg nem említni, hogy a' nagy üdvözlötnek végintézetét Királyhegyi Farkas Ferencz, mostani székesfehérvári nagyprépost és tudós író társaságában magyar nyelven Thewrewk írta volt, melly ma a' székesfehérvári káptalan levéltárában őriztetik.

»Honosi érzések« czim alatti művét Thewrewk gróf Cziráky Antal országbírónak ajánlá, mivel ez a' nagynevű férfi 's tudós író a' Hazafiui elmékedések olvasása után Thewrewk előtt egyik munkája elfogadása iránti magas szándokát előre kijelenté, 's vele »Jus publicuma« kéziratát közölni kegyeskedék.

»Honbarát« czimű munkáját Thewrewk Nagykeri Scitovszky János, tudós és tudománykedvelő rozsnói püspök atyai fölszólítására az ő ragyogó nevének ajánlá.

Wurum József nyitrai tudós püspöknek »Dictionarium pentaglottum (Fausti Werantii) czimű nagyritkaságu régiséget: »Honvéd«, »Honszerető«, »Sajtószabadság és censura« czimű munkáit és gyűjteményit Greguska István nyitrai kanonoknak, Marich János székesfehérvári nagyprépostnak és gróf de la Motte Károlynak, 's Marich István Dávid császári királyi kamarásnak, mint igen szives, igen lelkes hazafiának ajánlá.

Nem különben kinyomatá Thewrewk »A' korlátlan törvénytalanuló« czim alatti satiráját, melly mindeneknek tetszett, csak a' korlátlanoknak nem. Ezt követték »Beretválkozótükör« és »Velencei szappanpor« czimű politikai 's nyelvészeti satirái az ugynevezett »új magyarok számára«, mellyek sok neveltséget, sok boszuságot okoztak. Kiadá ő versezetének némelly részét is »Epigrammák« és »Költőművek« czimek alatt.

Megtudá a' halhatlan veszprémi püspöktül, hogy II. Lajos szerencsétlen király alatt Zágrábban egyik czéh magyar nyelven készült törvényczikkével élt, mi »Ponori Thewrewk József írói köre« czimű kis nyomtatványban említve lön.

Felfödözé továbbá a' XVI-ik század végén és a' XVII-ik század elején a' király és haza közös javára örök hűséggel működött Wathay Ferencz terjedelmes magyar kéziratát Soprony vármegyében. Ez a' Wathay mint eddigelő vetélytársak nélküli példa, nem csak vitéz katona és török fogoly; hanem egyszersmind korához képest alkalmas prosaicus író, verselő, rajzoló, eszélyes államférfi volt. És így mit a' fejdelem és hon mellett — a' törökök elleni bátor harczolásában és végre rabságában sok szenvedése alatt látott, hallott, tapasztalt kedélyesen leírta prózában, le versekben: és mind a' magyar földön, mind a' török birodalomban azon városokat és várakat, mellyekben megfordult, azon helyeket, hol zárva volt, azon borzasztó scenát, mikor talpát verték, sajátkezűleg lerajzolta és színezé: 's mint tehetős és élvezett mostoha növeléséhez mérve eléggé mivel birtokos Konstantinápolyban a' fényes kapu legelső emberivel társalogni bírván, ezektől a' török udvar akkori állapotáról és hadierejéről oly tanulságos adatokat jegyzett föl, mellyeket a' világ minden történetírójánál hiában keresünk. Ugyan ő arról is nevezetes, hogy egyszersmind szépíró és az éneklés művészetében is jártas volt; mivel verseit bizonyos nóták szerint készíté.

Thewrewk okmánygyűjteményét 1834. télutó 5-ikén harmadik szerencsétlenség éré. Abból kétezer pengő forint árut loptak el.

1837. Thewrewk ismét egy bécsi festővel utazá be különösen a' Bányavárosokat. 1838. kiadá »Régiségbuvár« czimű gyűjteményében Wathay Ferencz prósaműveit.

Az 1839 és 1840-iki országgyűlés alatt kiváltkép azon munkájához készülgete, mellynek első kötetét »Katholicismus és protestantismus« czim alatt kiadott.

Őt első ifjusága óta az erdélyi helynevek magyarázata foglaltoskodtatá. Így adá ki előbb a' Hirnökben, aztán külön »Drága Vilma szónyomozási játék Erdély helyneveivel« czimű dolgozatát. Ez a' maga nemében oly eredeti munka, hogy hozzá hasonló a' világirodalomban nem találhatik. 1842. Thewrewk Utazásnaplója igen érdekes cikkeit kezdé a' világgal tudatni. Az 1843/4-iki országgyűlés alatt ugyan Utazásnaplójából Száraz (Dürer) Albertről egy jeles értekezést ada ki, melly németül és olaszul is megjelent. Továbbá: »Keresztési József 1799-iki magyar nyelvtudományi művének felfödözése 's megismertetése. I. Mátyás királytól jelenkorunkig készült és megtudhatott magyar nyelvtanok és némi nyelvészeti munkák előbocsátott följegyzése 's itt-ott szemléjével együtt.« czim alatt oly kimerítő tudósításokat közle, hogy, ha minden szaktudományban hasonló dolgozatokkal dicsekedhetnénk, a' magyar irodalom történelmét a' tökély pontjára vihetnők. »Werböczy István diák és magyar műszavai« czim alatt egy szép régiséggel kedveskedék az óságbuvároknak, kiket a' Hirnökben is sok hajdani ritkasággal ismertete meg. Végre kiadá »Magyarok születésnapjai« czimű munkája első közlését — »Hongyülesi emiény« czim alatt, melly a' Magyar Pantheon megszűntét némileg pótlandó vala.

1845. elején Thewrewk először a' Hirnök szerkesztésével ruházatték föl Orosz Józsefnek hosszabb időig leendő távolléte alatt másod-

szor intést kapott, hogy a' Pozsonybul elköltözni 's a' Hirnök szerkesztéséről végkép lemondani akaró Orosz kiváltságaért legfelsőbb helyen folyamodni siessen, mit Thewrewk annál örömebbre teljesite, mivel Orosz Hirnöke előtt egy magyar hirlapnak Pozsonyban leendő kiadhatásaért kétszer folyamodott vala.

Thewrewköt azon évben a' legnyomasztóbb szerencsétlenség éré, szeretett neje Ax Mária-Magdolna száz napig tartott igen terhes betegsége után őszelő 15-ikén Pozsonyban jobb életre szenderült. Ez a' derék hitves, ki tizenegy évig boldogitá férjét és hátramaradt öt apró gyermekének jó anyja volt, a' régi Aachs Mihály irónak maradéka vala, kinek vezetéknevét »Ács«-nak olvasni járatlanságra mutat. Irónak ivadéka 's irónak neje, a' még nem harminczkilencz éves Ax Mária-Magdolna maga is iróné volt és igen szép imádságokat készített.

Thewrewk özvegyiségében minden gondját gyermekei növelésére forditá 's fordítja, 's valamint műveiben mindig eredetiségre törekvék, ugy magzatai kezelése körül is merő eredetiséget tanusit. Gyermekkei nyolczadfél éves koruk előtt Ábcéskönyvet kezökbe nem vettek, hanem kötni, varrni 's más a' ház körül megkivántató gyakorlati foglalkozásra tanittatának. Igy lett az, hogy 1847 óta, midőn legidősb fia 9 éves vala, cselédet tartania soha nem kelle; mivel az együtt lakó négy gyermek — az ötödik és legutolsó még 1846. meghalt vala, — maga kezeli magát atyjának sokszor félévi távolléte alatt is. Senki rájuk föl nem ügyel, maguk tartoznak egymásra vigyázni és atyjuk rendeletit teljesíteni. És ez a' négy gyermek még soha beteg nem volt; mert még soha exoticumokat és czukrászati ártalmas nyalánkságokat nem élvezett.

1848-ik évi télelő 17-ikén Pozsonyban Thewrewk ismét kipótolhatlan kárt valla, 300 iv kézírata 's 6000 forintba került arczkép-gyűjteményének nagyobb része a' lángok martaléka lön. Nem kell észrevétellel kísérni, milly leverő csapás vala ez Thewrewkre nézve, ki körül négy anyátlan kised az idő vihari ellen gyámolért esde.

1848/9 irá Thewrewk »Röppentyü« czim alatti apró satiráit. 1849. nyomatá ki Bécsben »Adalék az 1848/9-ik évi magyar forradalom történetéhez« czimű munkája első füzetét magyarul, melly aztán Pozsonyban okleveles mellékletével együtt németül is megjelent. 1850, 1851, 1852. Horváthont, a' tengeri révpártokat, és Magyarország több vármegyéit beutazá, az érintett munkához adatokat és okmányokat gyűjtendő.

1852 óta Thewrewk gyermekivel együtt Pesten lakik, hol Emil, Árpád és Aurél fiai a' tudós piaristáktól kezelt főgimnasiumnak kitünő tanulói, Paulina leánya pedig Gschröfl-Nyitrayné jeles növeldéjének szorgalmas látogatója. És mind a' négy gyermek atyjának és üdvözült anyjának kívánsága szerint a' *keresztény katolika hitvallásban neveltetik.*

Thewrewk talán maga sem bírná mind elsorolni, mit valaha irt, gyűjtött, nyomtatott. Az »Erdélyi muzeum«, »Tudományos gyűjtemény és Szépliteraturai ajándék«, »Felsőmagyarországi Minerva«, »Aspasia«, »Élet és literatura vagyis Muzarion«, »Sas«, »Honművész«, »Honderü«, »Közlemények«, »Mezei gazdák barátja«, »Hasznos mulatságok«, »Magyar

kurir és Kedveskedő«, »Világ«, »Hirnök és Századunk meg Kisfutár«, »Figyelmező«, »Preszburger Zeitung«, »Religio és nevelés«, »Hebe«, »Aurora«, »Urania« című tudományos, szépirodalmi, gazdasági, egyházi folyóiratokban, politikai hírlapokban, zsebkönyvekben és az »Esmeretek tára«-ban számos régiségei, czikkei, versei jöttek ki.

Mik még említve nem valának, külön kijött művei és gyűjteményi közé tartoznak: »Kerekes Ábel életképe«, »Hóravilág«, »Tíz csapás«, »Anticyrai tobák«, »Alapmondások«, négy füzetkében, »Tolnai emlék«, »Magyar Anthologia« két kötetben, »Udvari ember«, Faludy Ferenc fordítása, »Magyarok születésnapjai«, második közlés, arcképekkel; »Pyringerral kiadott magyar régiség Bethlen Gábor korából«, »Magyarországi rabszolgák«, »Egy asszony színművei«, »Ponori Thewrewk Emil nyelvgyakorlatai«, magyarul és németül, mely munkában a' czimen említett tíz éves Emilnek némelly zsengei is foglalvák.

»Ponori Thewrewk József minden munkái és gyűjteményeiről némelly baráti« című irodalmi töredék-értekezés utmutatása szerint az ő nyomtatlan munkái közül felhozzuk a' következőket:

1. »Ponori Thewrewk máskint Petrik Hunyad vármegyei tősgyökeres székely-magyar nemzetség története.« Nem különben: »Okleveles tudósítások Mátfalvi Göttfi székely nemzetségről.«

2. Adalék Ponori Thewrewk József életírásához. Okleveles gyűjtemény.

3. Kazinczy Ferenc levelei Ponori Thewrewk Józsefhez. — Thewrewk ezen levelekben igen nemes szívü embernek, jeles epigrammaticusnak és Erdélyt olly tudósan ismerő férfinak főtetik, ki mind azon nevezetes tudósok közt, kikkel Kazinczy »Erdélyi leveleit« kéziratban közölte volt, legvelősb észrevételeket tudott tenni.

4. Egyházi 's világi főrendü férfiak és nevezetes tudósok levele Ponori Thewrewk Józsefhez.

5. Ponori Thewrewk Józsefhez intézett emlékiratok, nem különben ellene kiadott vagy alattomosan terjesztett korholások és áskálódások gyűjteménye. Ehhez mellékelve: Ponori Thewrewk József feleletét az őt dicsérők vagy korholókhoz.

6. Régiségbuvár.

7. Utazásnapló. Ennek egyik főczikke: »Kopácsy József előbb püspök utóbb herczeg-primássali 25 évig tartott igen szerencsés ismeretése Thewrewknek«.

8. Hunyadi Székely János származása, születése 's növeltetéséről hiteles fölvilágosítások. — »Hunyadi János eredete« című 41 lapra terjedő töredék-értekezés tudományos bírálatával együtt.

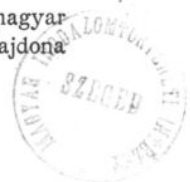
9. Az utósó tatárjárás Magyarország némelly vidékén. Ebből némelly érzékeny darabok a' Hirnökben közöltettek volt.

10. Óra szolgálhada.

11. Életiratok, képekkel.

12. Bírálatok.

13. Széptani 's nyelvtudományi munkálatok. — Itt a' magyar nyelvnek a' világ minden régi 's új szólamai fölötti különös tulajdona födöztetik fel, mit eddig senki észre nem vön.

14. A' gyermekek testi növelése 's a' szakácsság tudományos fejtegetése ezen mottókkal: »Szégyen az emberiségnek, hogy egészséges csikót növelni tud, és egészséges gyermeket nem«. — »A' mely orvos beteges gyermekét gyógyítani tudja, az ügyes gyógyász, de ügyetlen apa, mert más beteg gyermeket gyógyítani, más egészségest növelni tudni.«

14. Az érintett magyar forradalom történetéhez adalék negyven nyomtatott ivből állandó.

15. Költelmek: ezen mottoval: »Enyém a' gondolat, enyém a' tárgyismeret, enyém a' modor. Nálam a' művészet csak eszköz a' himzésre, mint a' toll az írásra«.

Költelmei több kötetre terjednek, és dalmák (odák), epigrammák, satírák, anakreoni dalok, elégiák, sonettek és vegyes verszetekből állanak. Őt mint ódaköltőt a' horvátok Horácshoz, a' fumeiek Berzsenyihhez, és Wolf Antal Tivadar német tudós Klopstokhoz hasonlítja, mint satíraírókat Szerencsy István magyar Juvenalisnak nevezé, 's mint anakreoni dalok szerzőjét Schedel (ma Toldy) Ferencz 34 év előtt megéneklé.

Vannak még parabolái, meséi és paramythéi is.

Özönlő ódái kivált öt év óta a' császár ő fölsége 's több nagy írók, nagy férfiak tiszteletére írvák, és nagyobb része németre, némellyek horvátra 's egyik olaszra fordítvák. Műhalmaza ha kijöhet, közel hatvan kötetre terjedend.

Ha mind ezekhez csatoljuk Thewrewknek azon csodára méltó munkásságát, miszerint 1825—1848-ig és így hat országgyűlésen mind a' két tábla számíthatlan tagainak beszédeket készíte, számos honosítási folyamodványt fogalmazza, több írónak munkáit kidolgozá és mások nevében még pályamunkákat is szerze, sokak ügyeit folytatá, égnémellynek hivatalos dolgaiban tanácsadó vala 's még az irgalmas szerzet imakönyvét is — fölhívas következtében — magyarra fordítá: nem lehet az isteni gondviselést nem áldanunk, hogy ő még élhet, és vidor erővel dicsekedhetik.

Ő, ki üdvözült édes anyját és öcseit hiven táplálta, saját gyermekeit követésre méltó módon kezeli 's ápolja, és a' ki annyi tetemes kárt szenvedett, egyedül lankadni nem tudó tulajdonának köszönheti, hogy még működhetik.

Ő az életben sok dicséretet és sok körholást kapott. Az őt kevélyé nem tevő, ez nem busítá. Szalay László a' Hasznos multságokban egy tisztelő verszetet nyomata ki Thewrewk üdvözlétére, mellyben őt írói szerencséje alapítójának nyilvánítá. Hasonlót tevének mások is. 1830. előbb Bars, aztán Tolna vármegye nagy dicsérettel Thewrewköt táblabírójának nevezé, hasonló megtiszteltetésre méltaték ő 1834. Soprony vármegyében is. Ő, kihez fogható széles ismeretségű egyén soha nem volt, utazása alatt annyi üdvözlésben részesült, hogy azt leírni nem lehetne. Utójára csak azt említjük meg, hogy ő 1853. télutó 19-ikén, ugymint élete 60-ik évnapja előestéjén Miskolczon, a' »Magyar korona« szálloda teremében Fejér József haszonbérli által 52 művelt vendégnek szentelt igen kedélyes komasági lakoma ünneplésekor Dálnoki Nagy Barnabástól véletlen üdvözölteték, kihez Thewrewk a' maga életét fejtő ódát nyomatá.

1854 vége felé Thewrewk a' régiségekkel gazdag Nógrád vármegyében dicső emlékezetű I. Leopoldnak 1699. őszhó 24-ikén Vataj János nevére szentesített királyi adománylevelét tanulá ismerni, melynek több lapra terjedő szövege nagyobb részint magyar. Ugyanő tizenegy év óta három magyar codexet is felfödözött, melyek egyikét, az érsek-ujvári zárdában találtat, dr. Toldy »Thewrewk-codex«-nek nevezé.

Az eredeti kéziratból¹ közli

PONORI THEWREWK EMIL.

PETROVAY MIKLÓS ÉNEKESKÖNYVE.

Ez a kéziratos énekeskönyv a kolozsvári ref. koll. könyvtárának tulajdona. Lány borjúbőrbe van kötve, alakja 8-r. 158/100 $\frac{m}{m}$ nagyságú, új számozás szerint áll 212 levélből. Külső fedelén külön ráragasztott papíron ez a felirat van: »Nro 39. Tinódi Sebestyén, és némely más Irók Históriás Versei.« Az énekeskönyv összeírója, Petrovay Miklós, többnyire nyomtatott könyvek alapján másolt; könyvét 1671—72-ben írta össze, mint ezt számos helyen megírta, s csak a végén találunk egy Fusay Fusay Mátyás nevet a 212b levelen. Ez a Petrovay Miklós máramarosmegyei, román eredetű megmagyarosodott, református nemes volt, de mint ilyen, tudott románul is, s magyar helyesírással beírta román nyelven énekeskönyvébe a *Miatyánkot* (132a), egy régi magyar szerelmi ének román fordítását (136 levél) és egy román dal 12 sorát (136b levélre, megfordítva), továbbá két helyt is beírta egy román dal e két sorát: »Necze kasza, necze masza, draghe dsupunşasze.« (»Nincs házam, nincs asztalom, drága ifiasszonyom.« 165a és 210a l.) A szerelmi ének címe: *Kentek Róménészke de dragoszte szkriszsz* (»Rumén ének a szerelemről írva«), s fordítása a Thaly Kálmán *Régi magyar vitézi énekek* II. 47. l. meg a *Vásárhelyi daloskönyv* XLVIII. sz. a. (89—90 l.) kiadott *Cantio de amore* énekek. Ezt az utóbbit a magyar eredetiekkel részletesen összevetette s az ének kótáját is közölte Alexics György (dr. Gheorghe Alexici) *Material de Limba din »Codicele de Petrova«* értekezésében. L. *Revista pentru istorie, archeologie şi filologie*. (XIII. 1912. 278—293. l.) U. o. ez énekeskönyv összeírójának egész családfáját is adja, úgy a mint Petrovay György, Máramaros vm. főlevéltárosa, megírta családja történetét a *Turul* 1897. évfolyamában. E szerint ennek az énekeskönyvnek összeírója bíró volt

¹ 64 negyedrélt lapra terjedő kézirat, kék borítékba kötve. Elejétől végig boldogult atyám saját kezeírása. A múlt század 50-es éveinek első felében készült, mikor Danielik József a »Magyar Irók Életrajz-gyűjtemény« című munkáját szerkesztette. Danielik a II. kötet előszavában jelenti, hogy az életrajzok legnagyobb részét fölszólítása következtében maguktól az íróktól... nyert adatokból állította össze. Még emlékszem arra az időpontra, mikor Danielik atyámat is fölkérte, hogy írja meg a maga életrajzát. Ezen az autobiographián alapszik az a pár sor, a mit Danielik Thewrewkról mond. Mihelyt ez az életrajz-gyűjtemény megjelent, atyám ezt a magairta életrajzát nekem ajándékozta.